

mgr Katarzyna Sabat

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pedagogiczne implikacje patriotycznej działalności Tadeusza Gajdy „Tarzana”

W niniejszej dysertacji doktorskiej przedstawiono pedagogiczny wymiar biografii Tadeusza Gajdy – żołnierza, młodego dowódcy oddziału antykomunistycznego walczącego w widłach Wisły i Sanu w latach 1945–1946, który swoje życie poświęcił w obronie niezawisłości kraju. Opisuując jego sylwetkę, w układzie problemowym oraz chronologicznym, uwzględniono przemiany społeczno-polityczne, jakie występowały w dwudziestoleciu międzywojennym, podczas drugiej wojny światowej, a przede wszystkim w czasie instalacji komunizmu na ziemiach polskich. Nie zapomniano odnieść się do współczesnych czasów, w których to ofiarom totalitaryzmów następuje przywracanie godnego miejsca w historii. Ze względu na przedmiot badań i problematykę badawczą w przyjętej metodologii uwzględniono zarówno kontekst pedagogiczny, jak i historyczny. Przedmiot badań niniejszej dysertacji stanowi ukazanie pedagogicznych implikacji działalności patriotycznej Tadeusza Gajdy. W pracy zastosowano metodę biograficzną, analizę dokumentów, metodę dialogową oraz metodę monografii biograficznej. Źródła do badań stanowiły głównie: albumy z fotografiami, arkusze ocen szkolnych, kroniki, księgi parafialne, listy, ustawy, wspomnienia, zbiory archiwalne, wywiady. Wykorzystano także publikacje naukowe, popularnonaukowe oraz publicystykę.

W pierwszym rozdziale przedstawiono dzieciństwo Gajdy, pokazując jednocześnie znaczenie matki i ojca w kształtowaniu świata wartości dziecka. W drugim rozdziale opisano czas okupacji niemieckiej i sowieckiej w życiu Gajdy. W kolejnym rozdziale omówiono służbę „Tarzana” w polskim podziemiu antykomunistycznym – przedstawiono jego działalność konspiracyjną jako dowódcy jednego z kilku oddziałów NZW Okręgu Rzeszowskiego, a także dowódcy Obwodu III Pogotowia Akcji Specjalnej o kryptonimie „Tatar”. W rozdziale czwartym opisano system działań zastosowany przez komunistyczny aparat represji względem Gajdy i jego żołnierzy. W ostatnim rozdziale podjęto próbę pokazania współczesnego oddziaływania biografii Gajdy – w głównej mierze – na środowisko lokalne. Skupiono się także na przedstawieniu roli nauczyciela w upowszechnianiu biografii żołnierzy podziemia antykomunistycznego a zaproponowane działania zostały poparte osobistymi przykładami z praktyki szkolnej.

Biografia Gajdy uczy między innymi patriotyzmu, rezygnacji z własnego dobra na rzecz dobra ogółu. Ponadto pokazuje, jak ważne w życiu człowieka jest posiadanie zasad moralnych i postępowanie zgodnie z nimi. Biografie i posługiwanie się nimi w kontekście pedagogiki są bardzo cennym narzędziem w kształtowaniu obywateli gotowych stanąć do walki w obronie własnego kraju i w razie potrzeby złożyć ofiarę z własnego życia.

Katarzyna Sabat, MA

SUMMARY OF THE DOCTORAL DISSERTATION

Pedagogical implications of the patriotic undertakings of Tadeusz "The Tarzan" Gajda

This doctoral dissertation aims at discussing the pedagogical aspect of the rich biography of Tadeusz Gajda. He was a soldier, as well as a young commander of an anti-communist unit fighting in the area near Vistula and San rivers between 1945 and 1946, who devoted his life to defending the independence of his motherland. While elaborating on his profile, perceived in problematic and chronological dimensions, socio-political changes occurring in the interwar period, during the Second World War, and during the emergence of communism in Poland have all been taken into account. The author has not forgotten to refer to present day matters and developments, as the victims of totalitarianism are granted their rightful, noble historic place nowadays. Considering the subject of research and examination-related issues, the adopted methodology has had to take into account both pedagogical and historical context. The subject of this dissertation is the attempt to showcase the pedagogical implications of Tadeusz Gajda's patriotic undertakings. The dissertation is based on the biographical method, document analysis, dialogue method, and the biographical monograph method. The sources that have been used for the examination have mainly been: photo albums, grade sheets, chronicles, parish books, letters, acts, memoirs, archival collections, and interviews. Scientific and popular science-oriented publications, as well as excerpts from journals have also been utilized.

The first chapter of the dissertation predominantly touches upon Gajda's childhood, focusing on the impact the mother and the father had on shaping child's value system. The second chapter discusses the period of German and Soviet occupation that was of a remarkable importance in Gajda's life. The next chapter elaborates on the engagement of "The Tarzan" in a Polish anti-communist unit. His role as the commander of one of several units of the NZW of the Rzeszow District, as well as the commander of the District III Special Action Unit under the codename of "Tatar" is discussed therein. Chapter four of the thesis touches upon actions opted for by the communist repression apparatus against Gajda and his soldiers. In the last chapter, an attempt is made to show the impact of Gajda's biography on the contemporary local environment. The focus is also put on presenting the role of a teacher in sharing the biographies of anti-communist soldiers with the students. The proposed undertakings are additionally supported by personal, education-oriented examples.

Gajda's biography teaches many important moral lessons, including patriotism and sacrificing one's own wellbeing for the benefit of the widely understood public. What is more, it shows how important it is for a person to have moral principles and follow them in daily life. Biographies and their utilization in the pedagogical context are a very valuable tool when it comes to shaping the mindset of citizens, making them ready to defend their country and - if need be - to sacrifice their own lives to protect the motherland.